

Warszawa, 18 listopada 2024 r.

WN.5183.1.62.2024.MR

Z A L E C E N I A

Dot. wydania zaleceń konserwatorskich dla zabytków: nieruchomości należące do Parafii p.w. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach, wraz z cmentarzem – gmina Michałowice, powiat pruszkowski, zlokalizowanych przy ul. Parkowej 4, 05-816 Komorów, na dz. ew. nr 449, 450, 451 obręb 0010 Pęcice.

Odpowiadając na pismo z 05.09.2024 r. (data wpływu do urzędu) w sprawie wydania zaleceń konserwatorskich dla zabytków: nieruchomości należące do Parafii p.w. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach, wraz z cmentarzem – gmina Michałowice, powiat pruszkowski, zlokalizowanych przy ul. Parkowej 4, 05-816 Komorów, na dz. ew. nr 449, 450, 451 obręb 0010 Pęcice, zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 ze zm.) na wniosek właściciela lub posiadacza zabytku wojewódzki konserwator zabytków przedstawia, w formie pisemnej, zalecenia konserwatorskie, określające sposób korzystania z zabytku, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich, a także zakres dopuszczalnych zmian, które mogą być wprowadzone w tym zabytku, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków (MWKZ) przedstawia swoje stanowisko.

Kościół parafialny p.w. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach objęty jest prawną ochroną konserwatorską na mocy decyzji wpisującej do Rejestru Zabytków kościół parafialny p.w. św. św. Piotra i Pawła w Pęcicach pow. Pruszków, wraz z wyposażeniem wnętrza i najbliższym otoczeniu 50 m (decyzja z dn. 07.01.1962 r. pod nr A-1075/330). Cmentarz parafialny objęty jest prawną ochroną konserwatorską na mocy decyzji wpisującej do Rejestru Zabytków cmentarz parafii rzymsko-katolickiej p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach, gm. Pruszków – z nagrobkami i starodrzewiem (decyzja z dn. 02.02.1991 r. pod nr A-1468).

Cmentarz parafialny w Pęcicach został założony w I poł XIX w. - z tego czasu pochodzą pierwsze nagrobki. Nie jest wiadome z jakiego okresu pochodzi jego ogrodzenie, z pewnością jego znaczna część uległa zniszczeniu podczas działań wojennych w 1914 r., po czym zostało odbudowane w obecnej formie.

W dniu 12.04.2023 r., a następnie 22.10.2024 r. odbyły się oględziny kościoła i cmentarza z udziałem przedstawicieli MWKZ, podczas których rozpoznano stan techniczny zabytków oraz wykonano dokumentację fotograficzną. Mur na poszczególnych odcinkach znajduje się w różnym stanie zachowania. Widoczne są spękania, ubytki mechaniczne, odkształcenia i odchylenia od pionu. Lico muru jest skolonizowane przez glony oraz miejscowo zawilgocone z wyraźnymi wykwitami solnymi zwłaszcza w partiach przyziemia. Na powierzchni widoczne są liczne wtórne reparacje cementowe. Posadzka kościoła lokalnie zapadnięta na głębokość do ok. 3 cm. Ściany jak i drzwi zewnętrzne i wewnętrzne w dobrym stanie, aczkolwiek ściany są pobrudzone kurzem, wymagające odmalowania. Pochwyty zewnętrznych balustrad pęknięte, zwietrzałe, częściowo zniszczone przez czynniki atmosferyczne i brak doraźnej konserwacji. Na ścianie frontowej zauważono miejscowe podciąganie

wody powodowane fragmentarycznym uszczelnieniem ściany wtórnie dostawionymi schodami. Lokalnie w strefie cokołowej jak i nad frontową klatką schodową zaobserwowano zniszczenie i obsypywanie się nasiąkniętego tynku.

Wniosek z dnia 05.09.2024 r. (data wpływu do urzędu) wniesiony przez Parafię Rzymskokatolicką Św. Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach dotyczy określenia wytycznych konserwatorskich dla planowanych prac w następującym zakresie: 1) *Renowacja zabytkowego muru cmentarza*; 2) *Renowacja jednego zabytkowego nagrobka cmentarnego tj. nagrobek Leona Popławskiego z 1866 r.*; 3) *Remont zapadniętej posadzki w Kościele w obrębie naw bocznych wejścia głównego*; 4) *Renowacja wnętrza Kościoła, zwana inaczej „malowaniem”*; 5) *Renowacja stolarki drzwiowej wejściowej do Kościoła, zakrystii i dzwonnicy*; 6) *Renowacja elementów drewnianych pochwyty balustrad schodów wejścia głównego oraz dwóch drewnianych katafalków*; 7) *Doraźnych prac interwencyjnych mających na celu zatrzymanie penetracji wilgoci od zewnątrz do środka budynku tj. renowacji obróbek blacharskich na cokole, wykonania dylatacji i izolacji schodów zewnętrznych od ścian Kościoła.*

Odnosząc się do umieszczonego w treści wniosku zakresu planowanych prac, Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków przedstawia swoje zalecenia poniżej:

1) *Renowacja zabytkowego muru cmentarza.*

Uzgodnienia dotyczące remontu przedmiotowego ogrodzenia trwają od dłuższego czasu. Dnia 07.07.2021 r. została wydana decyzja MWKZ (sygn. WN.5142.68.2021.JL) pozwalająca na prowadzenie prac konserwatorsko-restauratorskich ceglanego wątku przedmiotowego ogrodzenia. W ramach prac planowano wykonanie dokumentacji wątku ceglanego, miejscowy demontaż zdegradowanych fragmentów oraz usunięcie wtórnych nawarstwień, wzmocnienie podmurówki, wykonanie przemurowań odspojonego wątku, uzupełnienie ubytków lica, oczyszczenie metodą strumieniowościarną, wzmocnienie, poddanie zabiegom odsalającym i hydrofobizację. Zaproponowane działania miały przyczynić się do poprawy stanu technicznego ogrodzenia, pozwolić na jego zabezpieczenie oraz przywrócenie walorów estetycznych. Wnioskowane prace nie zostały wykonane. Został natomiast złożony wniosek o wyrażenie zgody na zmianę sposobu prowadzenia prac – rozbiórka i odtworzenie ogrodzenia cmentarza. Decyzją z 08.05.2023 (sygn. WN.5142.70.2023.PP) MWKZ nie wyraził zgody na przeprowadzenie prac w powyższy sposób. W związku z tym w dniu 15.06.2023 r. (data wpływu do urzędu) został złożony wniosek o wydanie zaleceń konserwatorskich dla zamierzonego remontu muru. MWKZ podtrzymuje treść *zaleceń konserwatorskich dla prac planowanych przy murze cmentarnym w Pęcicach, dz. nr ew. 450, gm. Michałowice, pow. pruszkowski.* (sygn. WN.5183.1.46.2024.PP), przedstawiając je poniżej:

Jako przyczynę złego stanu ogrodzenia wskazuje się następujące zjawiska: przyrost masy korzeniowej drzew rosnących przy ogrodzeniu, różnicę poziomów terenu generującą parcie boczne (dotyczy fragmentu muru, gdzie różnica wynosi do 75 cm), niedostateczne zagłębienie fundamentu względem granicy przemarzania, brak izolacji i zawilgocenie fundamentów. Wybrane przęsła wykazują znaczne odchylenie od pionu (do 10 cm), podobnie filary bramy (do 18 cm).

Należy przyjąć indywidualne podejście dla poszczególnych części muru w zależności od występujących na danym przęśle problemów. Podkreślić należy, że fakt, iż obiekt zabytkowy nie spełnia współczesnych norm technicznych (np. głębokość posadowienia fundamentów), nie kwalifikuje go do rozbiórki i odtworzenia. Organ konserwatorski jest świadomy konieczności przeprowadzenia prac przy murze cmentarnym, gdyż jego stan nie jest zadowalający. Znane są mu także trudności wynikające z jego położenia: różnica wysokości poziomu terenu pomiędzy dwoma stronami muru, związany z tym

napór ziemi oraz bliskość nagrobków i drzew. Wskazać należy, że konieczne wydaje się zinventaryzowanie odległości nagrobków i drzew od muru, aby móc poprawnie wybrać technologię i przeprowadzić prace przy ogrodzeniu. Dla drzew inwentaryzacja powinna obejmować te, które znajdują się do 4 m od krawędzi muru wraz z określeniem ich stanu i waloryzacją przyrodniczą. Należy zwrócić uwagę także na utwardzenia, które rozwijając się wokół nagrobków, zmieniają ukształtowanie terenu i zatrzymują wodę opadową przy murze. Wydaje się, że konieczne jest ich uporządkowanie.

Znane są metody pozwalające na stabilizację murów odchylonych i zatrzymanie parcia gruntu na fundamenty. Możliwe jest np. zastosowanie żelbetowej ściany oporowej, która odciąży napór gruntu na historyczny mur. W przedmiotowej lokalizacji prawdopodobnie niemożliwe jest wykonanie ściany monolitycznej, niewykluczone wydaje się jednak zastosowanie betonowych elementów prefabrykowanych. Dla historycznych murów można wykonać spionizowanie odchylonych przęseł przy użyciu szalunków powierzchniowych i wzmocnienie powierzchniowe murów w gruncie np. za pomocą warstwy mineralnej. Zabezpieczenie historycznego muru przed naporem gruntu powinno zostać połączone z wykonaniem odprowadzenia wód opadowych poprzez odpowiednie ukształtowanie terenu i jego spadków lub wykonanie drenażu.

Także dla odchylonego słupka bramy zaleca się wykonanie pionizowania. W tym przypadku rzeczywiście konieczne może okazać się wzmocnienie fundamentu w celu stabilizacji elementu. Wskazać należy, że przykrycie górnej powierzchni murów powinno zostać zachowane zgodnie ze stanem istniejącym. Użycie różnych cegieł i techniki zakończenia murów w poszczególnych sekcjach świadczy o ich pochodzeniu z różnego okresu i posiada walor autentyczności.

Projekt renowacji muru musi uwzględnić także bezkolizyjne z drzewami rozwiązania technologiczne, tak aby nie uszkodzić ich systemów korzeniowych i pni, tj. dylatacje w fundamentowaniu, dylatacje lub poziome wzmocnienia przęseł w linii poboczniczy rosnących pni, podmurówki w typie mostowym nadwieszane nad korzeniami drzew, antykorzeniowe izolacje pionowe fundamentów itp. Urząd konserwatorski nie wyklucza także wprowadzenia na części ogrodzenia przęseł ażurowych, po dokonaniu oceny wartości poszczególnych drzew i odpowiadających im przęseł.

2) *Renowacja jednego zabytkowego nagrobka cmentarnego tj. nagrobek Leona Popławskiego z 1866 r.*

Sprawa dotyczy zabytku ruchomego, w związku z czym została przekazana w tym zakresie do Wydziału Zabytków Ruchomych.

3) *Remont zapadniętej posadzki w Kościele w obrębie naw bocznych wejścia głównego.*

Określenie przyczyny zaobserwowanego zjawiska lokalnego zapadania się posadzki wewnątrz kościoła wymaga przeprowadzenia niezbędnych ekspertyz i badań takich jak badanie gruntu z wyznaczeniem miejsc poboru próbek zarówno na zewnątrz kościoła, jak i wewnątrz, pod posadzką, mające na celu opisanie składu kolejnych warstw gruntu wraz ze stopniem zawilgocenia i oceną stabilności. Obserwowane zmiany związane z destabilizacją posadzki prawdopodobnie powstały wskutek prac przeprowadzonych na początku XXI w, mających na celu rozwiązanie problemu podciągania wilgoci w strefie fundamentowej. Fundamenty obudowano żelbetowym murem z opaską nieprzepuszczającą wodę, co doprowadziło do zaburzenia pierwotnej wymiany wilgoci między wnętrzem a zewnątrz ścian fundamentowych. Ponadto została wykonana izolacja przeciwwilgociowa metodą iniekcji hydrofobowej.

Jednocześnie za konieczne wskazuje się rozpoznanie czy pod posadzką kościoła znajdują się krypty, piwnice lub innego rodzaju pomieszczenia/pustki powietrzne, których korozja i destabilizacja mogłaby przyczynić się do destabilizacji gruntu pod posadzką. Konieczne jest rozpoznanie

ewentualnego występowania wspomnianych krypt pod całym kościołem, nie tylko bezpośrednio pod zauważonym miejscem osiadania posadzki, gdyż potencjalne osiadanie fragmentu krypty znajdującej się w jednej części kościoła może wpływać na osiadanie posadzki w innej części.

Po rozpoznaniu przyczyny destabilizacji warstw podłogowych, możliwe będzie rozpisanie programu prac konserwatorskich, a następnie przeprowadzenie remontu posadzki poprzez ponowne ustabilizowanie gruntu pod płytkami, wyrównanie poziomu oraz ułożenie zniszczonego fragmentu posadzki metodą historyczną z wykorzystaniem zachowanych płytek.

4) *Renowacja wnętrza Kościoła, zwana inaczej „malowaniem”.*

Przed przystąpieniem do prac należy wykonać program prac konserwatorskich w oparciu o badania stratygraficzne w celu doboru odpowiedniej kolorystyki, jak również rozpoznania historycznych zdobień. Badania związane z rozpoznaniem historycznych zdobień i detali należy poprzeć kwerendą archiwalną. Malowanie ścian należy wykonać w kolorystyce rozpoznanej jako historyczna zrealizowana pierwotnie. Dobierając kolory należy unikać stosowania farb z domieszką bieli tytanowej, a ponadto należy stosować farby oddychające, o parametrach historycznych. Zakazuje się stosowania farby olejnej, silikonowej, akrylowej. Konserwacja zdobień powinna zostać wykonana przez doświadczonego konserwatora malatur.

5) *Renowacja stolarki drzwiowej wejściowej do Kościoła, zakrystii i dzwonnicy.*

Są to elementy współczesne. Zalecane jest odmalowanie z zachowaniem istniejącej kolorystyki i materiałem nieprzykrywającym usłojenia drewna. Brakujące elementy dosztukować z takiego samego drewna w oparciu o inwentaryzację istniejących analogicznych elementów oraz dopasować kolorystycznie. Ewentualne ubytki uzupełnić szpachlą/kitem do drewna.

6) *Renowacja elementów drewnianych pochwyty balustrad schodów wejścia głównego oraz dwóch drewnianych katafalków;*

Są to elementy współczesne. Drewniane pochwyty należy odmalować i zabezpieczyć przed dalszą degradacją wskutek czynników atmosferycznych, dopuszczalna jest również wymiana pochwyty na nowe. Drewniane katafalki proponuje się pokryć lakierem przezroczystym analogicznym do użytego, ewentualne ubytki uzupełnić szpachlą/kitem do drewna zgodnie ze sztuką i następnie zabezpieczyć lakierem.

7) *Doraźnych prac interwencyjnych mających na celu zatrzymanie penetracji wilgoci od zewnątrz do środka budynku tj. renowacji obróbek blacharskich na cokole, wykonania dylatacji i izolacji schodów zewnętrznych od ścian Kościoła.*

W chwili obecnej górna część cokołu została wykończona płytkami ceramicznymi oraz odcinkowo dachówkami ceramicznymi. Dopuszcza się wymianę tego wykończenia na spójne wykonane w dachówce ceramicznej analogicznie do wykończenia gzymsów. Wymiana istniejącego materiału wykończeniowego na blachę nie rozwiąże problemu podciągania wilgoci w strefie cokołu, wywołanego prawdopodobnie przez obmurowanie fundamentów żelbetową opaską.

Schody zewnętrzne zostały dobudowane wtórnie, co spowodowało uszczelnienie fragmentu ściany frontowej, wskutek czego wilgoć istniejąca w ziemi zaczęła podciągać aż nad schody, do wysokości ok. 3 m nad poziomem gruntu. Zalecane jest wprowadzenie dylatacji współczesnych schodów od historycznego budynku. Dylatację należy wykonać w formie pustki powietrznej zabezpieczonej przed zalewaniem wodą opadową, dopuszczalne jest również wprowadzenie hydroizolacji na fragmencie schodów współczesnych.

Wskazane dalsze działania konserwatorskie:

Wskazane jest przywrócenie historycznego wystroju wnętrza kościoła poprzez usunięcie wtórnie dodanych współczesnych obrazów zaburzających pierwotny wygląd/odbiór obiektu. Działanie to pozwoli na odpowiednie wyeksponowanie zabytkowych elementów stanowiących oryginalne wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach, objęte prawną ochroną konserwatorską na mocy decyzji wpisujących do Rejestru Zabytków:

- *kościół parafialny p.w. św. św. Piotra i Pawła w Pęcicach pow. Pruszków wraz z wyposażeniem wnętrza i najbliższym otoczeniem w promieniu 50 m* (decyzja z dnia 07.01.1962 r., nr rejestru A-1075/330)
- *wyposażenie kościoła parafialnego p. w. Śś. Piotra i Pawła w Pęcicach, pow. Pruszków wg. poniższego spisu obiektów* (decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 18.09.1970 r., nr rejestru B-244, zmieniona decyzją Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie z dnia 13.06.2008, nr rejestru B-187);
- *1/ Obraz – Chrystus i jawnogrzesznica – olej na płótnie, barokowy, XVII-XVIII w. wym. 140 x 200 cm; 2/ Obraz – św. Rodziny Większej – olej na płótnie, barokowy, XVIII w. wym. 76 x 102 cm, stanowiące wyposażenie kościoła parafialnego w Pęcicach, pow. Pruszków* (decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 10.08.1972 r., nr rejestru B-524);
- *drewnianą ambonę zlokalizowaną w kościele p.w. Śś. Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach, gm. Michałowice, pow. pruszkowski; 2 poł. XIX w., drewno polichromowane* (decyzja Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 20.10.2011 r., nr rejestru B-304)

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków przypomina, iż zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) *Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga: 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni; 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku; 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru; 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*, zatem na powyższe działania należy uzyskać stosowną zgodę w formie decyzji administracyjnej, po uprzednim wystąpieniu z wnioskiem, zgodnym z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81).

MAZOWIECKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW

/-/

Marcin Dawidowicz
/podpisano elektronicznie/

Otrzymują:

1. Parafia Rzymskokatolicka Św. Apostołów Piotra i Pawła w Pęcicach;
2. Aa (WN MR).

Inspektor prowadzący sprawę:
Monika Rygier
E-mail: *mrygier@mwkz.pl*
Tel. 22 443 04 22

Kwalifikowany podpis elektroniczny ma skutek równoważny podpisowi własnoręcznemu (art. 25 ust. 2 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 910/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie identyfikacji elektronicznej i usług zaufania w odniesieniu do transakcji elektronicznych na rynku wewnętrznym oraz uchylające dyrektywę 1999/93/WE).

Niniejszy wydruk pisma, na podstawie art. 39³ kodeksu postępowania administracyjnego, nie wymaga podpisu odręcznego. Pismo zostało wydane w formie dokumentu elektronicznego przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego i podpisane kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Wydruk pisma stanowi dowód tego, co zostało stwierdzone w piśmie wydanym w formie dokumentu elektronicznego. Imię i nazwisko oraz stanowisko służbowe osoby, która pismo podpisała, a także identyfikator pisma nadawany przez system teleinformatyczny, za pomocą którego pismo zostało wydane – w załączeniu.

Potwierdzam zgodność wydruku z dokumentem wydanym w postaci elektronicznej:

Identyfikator dokumentu	511783.1827825.2167953
Nazwa dokumentu	Pęcice - kościół i cmentarz parafialny - zalecenia.pdf
Tytuł dokumentu	Pęcice - kościół i cmentarz parafialny - zalecenia
Sygnatura dokumentu	WN.5183.1.62.2024
Data dokumentu	2024-11-18 10:19:56
Skrót dokumentu	42D81877FD5E7109BAA5FF323DBFC15B48F49207
Wersja dokumentu	1.7
Data podpisu	2024-11-18
Sygnatariusz	Marcin Dawidowicz
Stanowisko	MWKZ
Rodzaj certyfikatu	Certyfikat kwalifikowany podpisu elektronicznego
Akceptacja	Dawidowicz Marcin, 2024-11-18 08:47:36, wersja 1.4 (MWKZ, , Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie (WUOZ)) Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie
Akceptacja	Lasek Joanna, 2024-11-15 15:16:04, wersja 1.4 (Kierownik Wydziału Zabytków Nieruchomych , Wydział Zabytków Nieruchomych (WN), Wydział Zabytków Nieruchomych (WN)) Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie
Akceptacja	Lasek Joanna, 2024-11-08 20:33:06, wersja 1.0 (Kierownik Wydziału Zabytków Nieruchomych , Wydział Zabytków Nieruchomych (WN), Wydział Zabytków Nieruchomych (WN)) Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie
	EZD 3.124.70.69.
Data wydruku:	2024-11-27 14:28:45
Autor wydruku:	Rygier Monika